

ἔσπευσε νὰ ἀνακαλέσῃ σχεδὸν ὅλας τὰς διατάξεις του, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν γαλήνην τοῦ κράτους. Αἱ μεταρρυθμίσεις ὅμως τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Ἰωσήφ δὲν ἀπέτυχον εἰς τὸ σύνολον, διότι κατέστησαν τὴν Αὐστρίαν κράτος συγκεντρωμένον, γερμανικὸν εἰς τὴν ὀργάνωσιν, στρατιωτικὸν πρὸ παντός, καὶ οἰκονομικῶς ἀκμαῖον, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ ζήσῃ ἐπὶ ἓνα αἰῶνα καὶ πλέον ἀκόμη. Τὸ 1789, ὅταν ἤρχιζεν ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ νέα περίοδος πολέμων, ἡ Αὐστρία ἦτο εἰς καλυτέραν κατάστασιν παρὰ τὸ 1713.

III. Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΠΡΩΣΣΙΑΣ

ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΩΣΣΙΑΣ

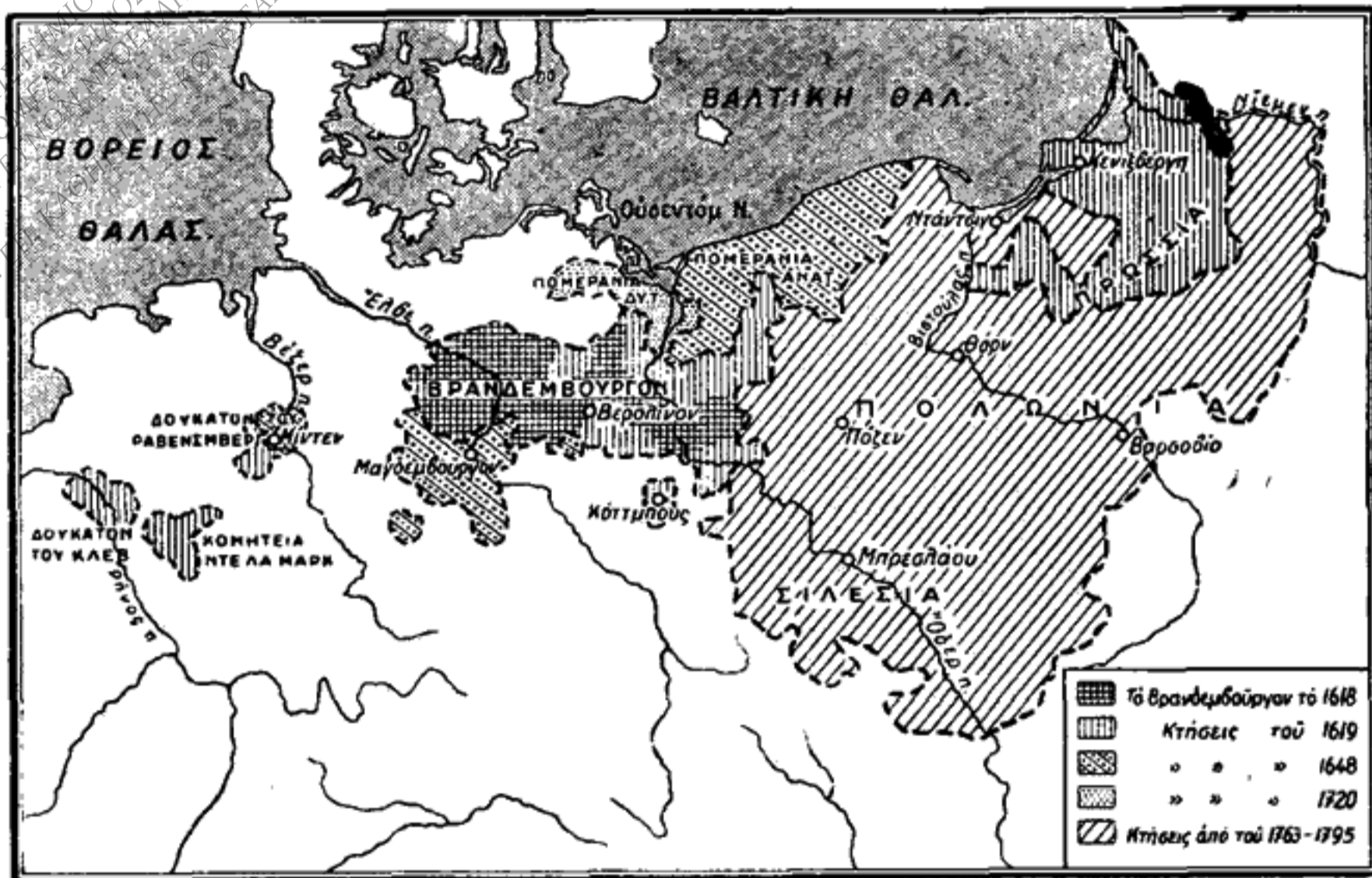
Ἡ Πρωσσία ἦτο κατ' ἀρχὰς ἀσήμαντος ἡγεμονία. Ὁ πυρὴν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀνεπτύχθη, εἶναι ἡ μαρκιωνία τοῦ Βρανδεμβούργου (Brandenburg) κειμένη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἐλβε καὶ Ὀδερ. Ὁλη ἡ χώρα ἀνατολικῶς τοῦ Ἐλβε κατωκεῖτο ἀπὸ Σλάβους, οἱ ὁποῖοι ἐξεγερμανίσθησαν κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ὅπως καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν, οἱ Γερμανοὶ διὰ μακρῶν πολέμων ἵδρυσαν μικρὰς ἡγεμονίας ἐκκλησιαστικὰς ἢ ἀκριτικὰς (Mark). Τὸν 14^{ον} αἰῶνα ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκεν εἰς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Βρανδεμβούργου τὸν τίτλον τοῦ ἐκλέκτορος καὶ τὸν 15^{ον} αἰῶνα ἐδώρησε τὸ Βρανδεμβούργον εἰς τὸν οἶκον τῶν Χοεντζόλλερν (Hohenzollern). Τοιοῦτοτρόπως ὁ οἶκος οὗτος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχικῶς νοτιογερμανικὸς (Νυρεμβέργη), μετεφυτεύθη εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν, ὅπου τὸν ἀνέμενεν ἔνδοξον μέλλον.

Κατὰ τὸς ἀρχὰς τοῦ 17^{ου} αἰῶνος οἱ Χοεντζόλλερν τοῦ Βρανδεμβούργου ἀπέκτησαν ἐκ κληρονομίας μικρὰν κτῆσιν ἐπὶ τοῦ Ρήνου, τὸ δουκάτον Κλέβ, καθὼς καὶ τὸ δουκάτον τῆς Πρωσσίας, τὴν σημερινὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν, ἡ ὁποία διετέλει ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Πολωνίας.

Μόνον αἱ δυτικαὶ κτήσεις τῶν Χοεντζόλλερν ἦσαν σχετικῶς ἀνεπτυγμέναι, διότι ἐκεῖ ὑπῆρχον ὅπωςδῆποτε πόλεις ὅμοιαι μὲ τὰς ὀλλανδικὰς, ἐνῶ αἱ κτήσεις αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἔκειντο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἐλβε, ἦσαν τότε εὐρεῖα πεδιάς ἀμμώδης καὶ ἄγονος, διακοπτομένη ἀπὸ δάση καὶ ἔλη, καὶ ἐλάχιστα ἀνεπτυγμέναι. Πόλεις σχεδὸν δὲν ὑπῆρ-

χον εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ οὔτε καὶ ἀστική τάξις. Οἱ κάτοικοι ἦσαν ἢ ἱππότες (Ritter) ἢ γεωργοὶ (Bauer).

Ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου δὲν ἦτο ἀνεξάρτητος, διότι τὸ μὲν Βρανδεμβούργον ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ δὲ δουκάτον τῆς Πρωσσίας ἐξηγοῦτο ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας. Ἄλλ' ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 17^{ου} αἰῶνος εὐτυχῆ γεγονότα καὶ ἡ προσωπικὴ ἀξία τῶν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Χοεντζόλλερν νὰ ἐκτείνουν τὴν ἐπικρατείαν τῶν καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἀνεξαρτησίαν.

Ἀνάπτυξις τῆς Πρωσσίας.

Ο ΜΕΓΑΣ ΕΚΛΕΚΤΩΡ (1640 - 1688)

Οἱ ἡγεμόνες τοῦ Βρανδεμβούργου ἔφερον ἐπὶ μακρὸν τὸν τίτλον τοῦ ἐκλέκτορος. Εἰς ἕξ αὐτῶν, ὁ **Φρειδερίκος Γουλιέλμος** (1640 - 1688), ὁ ἐπονομασθεὶς **Μέγας Ἐκλέκτωρ**, ἦτο ἡγεμὼν ἐξαιρετικῆς ἀξίας. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του εἶδεν ἐρημουμένην τὴν χώραν του ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου. Εἰς τὴν εἰρήνην τῆς Βεστφαλίας ἀπέκτησε τὴν Πομερανίαν. Ἄλλὰ τὸ κράτος του ἦτο εἰς κακὴν κατάστασιν. Εἶχεν ἐν συνόλῳ ἡμισυ ἑκατομμύριον κατοίκους, ἡ πρωτεύουσά του, τὸ Βερολίνον, εἶχεν 6 χιλιάδας κατοί-

Χ. Θεοδωρίδου – Α. Λαζάρου

κους καὶ ἀπὸ τὰς 1200 οἰκίας του αἱ 350 ἦσαν ἐγκαταλελειμμένοι. Ὁ στρατός του δὲν ὑπερέβαινε τὰς 7 χιλιάδας. Ὁ Μέγας Ἐκλέκτωρ ἐπολιτεύθη μὲ δεξιότητα, ἐπέβαλε τακτικὴν φορολογίαν, κατήρτισε στρατὸν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ὀλλανδικοῦ καὶ ἔγινε κύριος εἰς τὸ κράτος του. Ἐγκατέστησεν εἰς τὴν χώραν του τοὺς γάλλους καλβινιστάς, οἱ ὅποιοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Διατάγματος τῆς Νάντης. Αἱ 20 χιλιάδες περίπου ἄνθρωποι ἀνεπτυγμένοι, καλοὶ τεχνῖται, ἔδωσαν τὴν πρώτην ὠθησιν εἰς τὴν πρόοδον τῆς Πρωσσίας. Ἀπὸ τοὺς 1600 ἀξιωματικούς τοῦ Φρειδερίκου Γουλιέλμου οἱ 300 ἦσαν γάλλοι. Τέλος κατώρθωσε νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ δουκάτον τῆς Πρωσσίας ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας. Τοῦτο ἦτο γεγονός σημαντικόν, διότι οἱ ἡγεμόνες τοῦ Βρανδεμβούργου ἐγίνοντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεξάρτητοι εἰς ἓν τμῆμα τοῦ κράτους των.

Ἡ ΠΡΩΣΣΙΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ (1701)

Ὁ υἱὸς τοῦ Φρειδερίκου Α' (1688-1713) παρέλαβεν ἀπὸ τὸν πατέρα του κράτος ὀργανωμένον καὶ ἀξιόλογον στρατόν, ἐβοήθησε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ ὡς ἀμοιβὴν ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως διὰ τὸ ἀνεξάρτητον τμῆμα τοῦ κράτους του, τὴν Πρωσσίαν. Ἀπὸ τότε οἱ ἐκλέκτορες τοῦ Βρανδεμβούργου ὠνομάσθησαν Βασιλεῖς τῆς Πρωσσίας καὶ οἱ ὑπήκοοί των ἀδιαφόρως Πρωσσοί, εἰς ὅποιον τμῆμα τῆς ἐπικρατείας καὶ ἂν ἀνήκον. Ὁ Φρειδερίκος Α' εἶναι ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας. Εἰς τὴν αὐτὴν Λουδοβίκου ΙΔ' ἡ δημιουργία τοῦ νέου αὐτοῦ βασιλέως προεκάλεσε τὸν γέλωτα. Ἀλλ' ἡ Πρωσσία ἐπεφύλασεν ἐκπλήξεις.

Ὁ διάδοχός του Φρειδερίκος Γουλιέλμος Α' (1713-1740), ὁ πατὴρ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, ἦτο ἄνθρωπος περιεργός καὶ ιδιόρρυθμος μέχρι τοῦ σημείου νὰ θεωρῆται εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς μὴ ἔχων ἐντελῶς σώας τὰς φρένας. Νέος δὲν ἔμαθε τίποτε, καὶ δὲν ἤσθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς μορφώσεως καὶ τῶν γνώσεων, ἐπειδὴ ἐπίστευεν, ὅτι ὁ Θεὸς φροντίζει δι' αὐτόν. Ἀπεστρέφετο τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰς ἐπιδείξεις καὶ ἐπέβαλλεν αὐστηρὰν οἰκονομίαν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Συνέβη νὰ ραβδίση εἰς τὸν δρόμον ἐργάτας, διότι κατὰ τὴν κρίσιν του δὲν εἰργάζοντο καλῶς. Κατὰ βάθος ὅμως εἶχε νοῦν πρακτικὸν καὶ παρὰ τὰς ιδιορρυθμίας του ἐκυβέρνησε καλά. Ἐ-

Ἱστορία τῶν Νέων Χρόνων, Ε' (Ἔκδ. 1948)

φρόντισε κυρίως διὰ τὰ οἰκονομικὰ καὶ κατώρθωσε νὰ αὐξήσῃ σημαντικῶς τὰ εἰσοδήματά του.

Ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος μὲ πάθος ἠγάπησε τὰ στρατιωτικά. Ἐφόρει διαρκῶς στρατιωτικὴν στολὴν καὶ συναναστρέφετο ἀξιωματικούς. Εἰσήγαγε νέαν τακτικὴν εἰς τὸν στρατόν. Κατεπόνει τοὺς στρατιώτας μὲ ἀκατάπαυστα γυμνάσια. Ἦθελε νὰ ἐκτελοῦν ὁμοιομόρφους κινήσεις ὅλοι συγχρόνως. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ λεγομένη Πρωσσικὴ τακτικὴ. Εἶχε μεγάλην ἀδυναμίαν εἰς τοὺς ὑψηλοὺς στρατιώτας καὶ κατήρτισε τὴν φρουρὰν του ἀπὸ μεγαλοσώμους ἀνδρας. Ἀποθνήσκων ἄφηνε περίσσευμα 8 1/2 ἑκατομμύρια τάληρα (τάληρον = 3 φράγκα περίπου), στρατόν ἀπὸ 83 χιλιάδας καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ κράτους εἶχον αὐξηθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του ἀπὸ 1.700.000 εἰς 2.700.000.

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (1740 - 1786)

Τὴν δύναμιν αὐτὴν μετεχειρίσθη ὁ υἱὸς του Φρειδερίκος ὁ Β', διὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν Πρωσσίαν μεγάλην δύναμιν.

Φρειδερίκος ὁ Μέγας.

ὑβριζε καὶ τὸν ἐρράβδιζεν.

Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἔφθασεν εἰς τόσῃν ὀξύτητα, ὥστε ὁ Φρειδερίκος ἀπεφάσισε νὰ δραπετεύσῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἀλλὰ τὸ σχέδιόν του ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ βασιλεὺς ἔξω φρενῶν εἰσή-

Ὁ πατὴρ του εἶχεν ἐμπιστεῦθῃ τὴν ἐκπαίδευσίν του εἰς δύο πρόσους ἀξιωματικούς καὶ εἰς γάλλον εὐγενῆ μετανάστην, ἠθελε δὲ ὁ υἱὸς του νὰ γίνῃ «εὐσεβὴς χριστιανός, γενναῖος στρατιώτης καὶ καλὸς οἰκογενειάρχης». Ἀλλὰ πρὸς μεγάλην ἀπογοήτευσιν ὁ υἱὸς ἐδείκνυε κλίσιν εἰς τὴν λογοτεχνίαν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ἀνετονζωὴν, ἐνῶ ἀντιθέτως ἀπεστρέφετο τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις. Ὁ βασιλεὺς ἤρχισε νὰ μὴ ἀνέχεται τὸν «θηλυπρεπῆ» αὐτὸν υἱόν, τὸν ἔλεγεν ὁ ρογανοπαικτικὴν καὶ ποιητήν, τὸν

γαγεν αὐτὸν καὶ τὸν συνένοχον ἀξιωματικὸν εἰς δίκην ἐπὶ λ ι π ο τ α ξ ί α. Τὸ δικαστήριον κατεδίκασε τὸν ἀξιωματικὸν εἰς ἰσόβια δεσμά, ἀλλ' ἔκρινεν ἑαυτὸ ἀναρμόδιον νὰ δικάσῃ τὸν διάδοχον. Ὁ βασιλεὺς ἐφυλάκισε τὸν υἱὸν τοῦ ἐντὸς φρουρίου εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ διέταξε νὰ ἀποκεφαλίσουν τὸν ἀξιωματικὸν ὑπὸ τὸ παράθυρόν του. Μόλις βραδύτερον συνεφιλιώθη πρὸς αὐτόν, ὅταν ὁ Φρειδερίκος ἐδέχθη νὰ συζευχθῇ τὴν γυναῖκα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκλέξει ὁ πατήρ του. Ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἤρχισε τότε νὰ μυῆται εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τὸν πατέρα του. Ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ νεαρὸς διάδοχος (Κροπφινζ) διῆλθεν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ράϊνμπεργ (Rheinberg) εὐχάριστα ἔτη κατανέμων τὸν χρόνον του εἰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος. Τότε συνέγραψε τὴν πραγματείαν τοῦ Ἀντιμαχιάβελ, εἰς τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ νὰ ἀναιρέσῃ τὴν περὶ τοῦ ἡγεμόνος διδασκαλίαν ἰταλοῦ συγγραφέως, καὶ ἐκθέτει τὰς ἰδέας περὶ τοῦ καθήκοντος τοῦ βασιλέως, τὰς ὁποίας ἐλησμόνησεν, ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν ἀρχήν.

Ὁ Φρειδερίκος κατὰ τὴν νεότητά του εἶχε συμπαθήσει τὰς περὶ κράτους θεωρίας τῶν γάλλων φιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον, ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι καὶ ἐλεύθεροι ἐκ φύσεως καὶ ὅτι ἡ κυριαρχία ἀνήκει εἰς τὸν λαόν. Ὄταν ὁμως ἐγίνεν ἄρχων ὑπεύθυνος, ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς. Ἀνεγνώριζε μὲν τὸ φυσικὸν δίκαιον τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων, δὲν κατώρθωσεν ὁμως νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τοῦ πατρός του καὶ τῆς ἐποχῆς του περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ βασιλέως, ὅτι δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς εἶναι κύριος τοῦ κράτους καὶ δικαιούται νὰ ἀποφασίζῃ μόνος καὶ χωρὶς περιορισμοὺς περὶ τῶν ὑποθέσεων τῶν ὑπηκόων του.

Ἄλλ' ὁ Φρειδερίκος διέφερεν ἀπὸ τοὺς προκατόχους του εἰς βασικά σημεῖα. Ἐπρέσβευε δηλαδή, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὀφείλει νὰ κυβερνᾷ μὲ δικαιοσύνην καὶ ἀφιλοκέρδειαν καὶ νὰ ἔχῃ πρῶτον μέλημα τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ, διότι ὁ βασιλεὺς εἶναι χάριν τοῦ λαοῦ καὶ ὄχι ὁ λαὸς χάριν τοῦ βασιλέως. «Ὁ βασιλεὺς, ἔλεγεν, εἶναι ὁ πρῶτος ὑπάλληλος τοῦ κράτους».

Ἐπρέσβευε δηλαδή τὴν ἀντίληψιν τῶν χρόνων τοῦ περὶ φωτισμένης ἢ συνετῆς δεσποτείας (σελ. 166 - 167).

Σκληρυνθεὶς ὁμως ἀπὸ τὰς δοκιμασίας τῶν νεανικῶν χρόνων ἔγινε ψυχρὸς καὶ σκεπτικιστῆς καὶ ὁ πολυμαθῆς καὶ φιλόσοφος λεγόμενος βασιλεὺς δὲν ἔκαμε τίποτε ἀξιόλογον διὰ τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ἐφρόντισε μᾶλλον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἄλλοτε μὲν τέλος ἐμεινεν ὁ μᾶλλον ἀνεξίθρησκος ἡγεμὼν τῆς Εὐρώπης. «*Εἰς τὴν Πρωσσίαν*», ἔλεγεν, ἕκαστος δύναται νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ὅπως ὁ ἴδιος θέλει». Ἡ χώρα τοῦ ἐπλούτησε καὶ ἠϋξήθη εἰς πληθυσμὸν καὶ ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς μετὰ ταῦτα βιομηχανικῆς ἀκμῆς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ ἐγκατεστάθησαν τριακόσκιαι χιλιάδες μετανάσται εἰς τὸ κράτος τοῦ. Τοῦτο ὠνόμαζεν ὁ ἴδιος ἐσωτερικὴν κατὰκτησιν.

Ὁ Φρειδερίκος ἦτο θαυμαστῆς τῶν γάλλων συγγραφέων. Προσεκάλεσε τὸν Βολταῖρον, ὁ ὁποῖος διέμεινεν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὸ ἀνάκτορόν τοῦ ἀπολαύων ἡγεμονικῶν τιμῶν. Ἄλλ' οἱ δύο ἄνδρες δὲν ἤρρησαν νὰ ψυχρανθοῦν καὶ ἐχωρίσθησαν περιφρονοῦντες ἀλλήλους. Ὁ Φρειδερίκος συνέγραψε διάφορα ἔργα γαλλιστί. Καὶ οἱ μὲν στίχοι τοῦ, τὸ πλεῖστον φιλοσοφικοῦ διδακτικοῦ περιεχομένου, δὲν εἶναι ἄπταιστοι, ἀλλὰ τὰ ἱστορικά τοῦ συγγράμματα (*Memoires pour servir à l'histoire de mon temps* κλπ.), παρὰ τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ ὕφους, εἶναι ἔργα μεγάλης ἀξίας, διακρινόμενα διὰ τὴν βαθύτητα τῆς ἱστορικῆς ἀντιλήψεως.

Τὸ πρῶτιστον ὁμως μέλημα τοῦ Φρειδερίκου ἦτο ὁ στρατός. Διωργάνωσεν ἀξιόλογον στρατιωτικὴν δύναμιν καὶ διεξήγαγε μακροὺς πολέμους καὶ ἀπέκτησε φήμην μεγάλου στρατηγοῦ. Ἀπὸ τὴν Πολωνίαν ἀπέσπασε χώρας, διὰ τῶν ὁποίων ἀποκατεστάθη ἡ συνοχὴ τῆς Πρωσσίας μετὰ τοῦ Βρανδεμβούργου, ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν ἀξιόλογον ἐπαρχίαν, τὴν Σιλεσίαν, καὶ κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὰς κατακτήσεις ἐναντίον σχεδὸν ὅλης τῆς συνησπισμένης Εὐρώπης. Οὕτω, μετὰ 15 ἐτῶν βασιλείαν εἶχε σχεδὸν διπλασιάσει εἰς ἕκτασιν τὸ κράτος τοῦ (200 χιλ. τετρ. χιλιόμετρα) καὶ σχεδὸν τριπλασιάσει εἰς πληθυσμὸν (6 ἑκ. κάτοικοι). Οἱ φόροι ἀπέδιδον 22 ἑκατομ. τάληρα ἑτησίως καὶ τὸ ταμεῖον εἶχε περίσσευμα συνολικὸν 60 ἑκατομ. Ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία ἦσαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν.

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΔΥΑΡΧΙΑ

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Πρωσίας ἐδημιούργησε νέον γερμανικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ διεκδικῆ τὴν ἐπὶ τῆς Γερμανίας κυριαρχίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἕως τώρα ἡ Αὐστρία. Ὁ πρωσσικὸς στρατὸς εἶχεν ἀναδειχθῆ ἀνώτερος τοῦ αὐστριακοῦ καὶ αἱ νῖκαί του, ἰδίως κατὰ τῆς Γαλλίας, ἐκολάκευσαν τὸν ἐθνικὸν ἐγωισμόν τῶν Γερμανῶν. Ἀπὸ τότε ἐφάνη, ὅτι τὸ μέλλον ἀνήκει εἰς τὸ ὁμοιογενὲς ἐθνικὸν κράτος τῆς Πρωσίας καὶ ἐγεννήθη ζωηρὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων κρατῶν Αὐστρίας καὶ Πρωσίας διὰ τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ὠνόμασαν γερμανικὴν δυαρχίαν (dualismus).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Τὰ κράτη τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἦσαν περισσότερον καθυστερημένα καὶ γενικῶς δὲν κατώρθωσαν νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δυτικωτέρων λαῶν.

Μόνον εἰς τὴν Ρωσίαν ὁ Μέγας Πέτρος ἐπέτυχε νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖράς του καὶ διὰ τολμηρῶν νεωτερισμῶν εἰσήγαγε τὴν χώραν του εἰς τὸν κύκλον τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Πολωνία, Τουρκία καὶ Σουηδία, ἐπειδὴ δὲν κατώρθωσαν νὰ προσαρμοσθοῦν εἰς τὰς νέας συνθήκας, ἐξησθένησαν καὶ ἠκρωτηριάσθησαν, ἢ Πολωνία μάλιστα διεμελίσθη ὑπὸ τῶν γειτόνων της καὶ ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται ὡς ἀνεξάρτητον κράτος.

Ι. ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

ΟΙ ΡΩΣΟΙ

Εἰς τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας τῆς βορειοανατολικῆς Εὐρώπης ἔζων ἀνέκαθεν σλαβικαὶ φυλαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας προῆλθον οἱ νεώτεροι σλαβικοὶ λαοί, Ρῶσοι, Πολωνοί, Ρουθηνοί, Τσέχοι, Σλοβάκοι, Νοτιοσλάβοι. Οἱ Σλάβοι ἀνεπτύχθησαν πολὺ βραδύτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης.

Ἡ πολυαριθμοτέρα καὶ ἰσχυροτέρα σλαβικὴ φυλή, οἱ Ρῶσοι, ἦσαν ἐξηπλωμένοι εἰς τὴν λεγομένην Μεγάλην Ρωσίαν. Τὸ πρῶτον ρωσικὸν κράτος ἴδρυσαν Νορμανδοί, τὸν 9ον αἰῶνα, εἰσελθόντες εἰς τὴν χώραν διὰ τῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς Βαλτικῆς τὸν καιρὸν τῶν μεγάλων νορμανδικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ρούρικ ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος. Τὰ πρῶτα ὅμως στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ οἱ Ρῶσοι ἔλαβον ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου

αἰῶνος εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ οἶκος τῶν **Ρωμανῶφ** (1613), ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε σχεδὸν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Τὸν 17ον αἰῶνα ὅμως ἡ Ρωσία ἐθεωρεῖτο ὡς χώρα ἀσιατική. Οἱ κάτοικοί της ἔμεναν μακρὰν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ διετήρησαν ἤθη ἀσιατικά. Οἱ Ρῶσοι ἐφόρουσαν ποδήρεις ἐνδυμασίας, εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ χαιρετοῦν τοὺς ἄρχοντας πίπτοντες εἰς τὰ γόνατα, ἦσαν θρησκόληπτοι καὶ περιώριζον τὰς γυναῖκας. Ἡ κυρίαρχος τάξις, οἱ εὐγενεῖς δηλαδή καὶ ὁ κληρὸς, ἦτο ἐχθρική πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν Εὐρωπαίων τοὺς ὁποίους ἐθεώρουσαν αἰρετικούς.

Τὸ ρωσικὸν κράτος δὲν εἶχε διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν, διότι τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς κατεῖχον οἱ Σουηδοὶ καὶ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου οἱ Τούρκοι. Ἡ μοναδικὴ ρωσικὴ θάλασσα, ἡ **Λευκὴ θάλασσα**, εἶναι παγωμένη τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔτους. Ἐκεῖ εἶναι ὁ λιμὴν τοῦ **Ἀρχαγγέλου**, εἰς τὸν ὁποῖον ἤρχοντο νὰ ἐμπορευθοῦν τὰ ἀγγλικά καὶ ὀλλανδικὰ πλοῖα.

Οἱ Ρῶσοι ὅμως ἀνήκουν εἰς τὰς ἀνωτέρας φυλάς, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ δεχθοῦν καὶ νὰ προαγάγουν τὸν πολιτισμὸν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἐντὸς δύο αἰῶνων κατώρθωσαν νὰ τεθοῦν εἰς τὴν σειρὰν τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὴν πρωτοπορίαν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ (1689-1725)

Ὁ Μέγας Πέτρος εἶναι ὁ ἡγεμὼν, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε τὸν λαόν του εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως καὶ κατέστησε τὴν Ρωσίαν μέγαν δύναμιν. Κολοσσός, ὕψους περισσότερον τῶν δύο μέτρων, πρόσωπον ἐκφραστικόν, νευρικός καὶ βίαιος, εἶχε λάβει ἀτελῆ μορφωσιν. Διεφωτίσθη συναναστρεφόμενος τοὺς ξένους τῆς Μόσχας. Παρ' αὐτῶν ἐμυήθη εἰς τὴν ἰδέαν τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς καὶ τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ. Ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ἔθεσε διπλοῦν σκοπὸν, νὰ «ἀνοίξῃ παράθυρον», ὅπως ἔλεγεν, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ κάμῃ τὴν Ρωσίαν συγχρονισμένον κράτος, εἰσάγων εἰς αὐτὸ τὰς δύο δυνάμεις τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου, τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην.

Ὁ Πέτρος ἐζήτηε διέξοδον εἰς τὴν Βαλτικὴν καὶ εἰς τὸν Εὐξείνου Πόντον, ἀλλὰ τὰ μὲν παράλια τῆς Βαλτικῆς, ὡς εἶδομεν, κατεῖχον

οἱ Σουηδοί, τὰ δὲ παράλια τοῦ Εὐξείνου οἱ Τούρκοι. Ἡ πρώτη πί-
θεις κατὰ τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένου λιμένος Ἀζώφ απέ-
τυχεν. Ἐκάλεσεν εὐρωπαίους ἀξιωματικούς, κατεσκεύασε πλοῖα ἐπὶ
τοῦ ποταμοῦ Δὸν καὶ μετεκόμισε πυροβολικὸν μὲ αὐτά. Συνέπραξε μὲ
τοὺς εὐρωπαίους συμμάχους, οἱ ὅποιοι ἐπολέμουν τοὺς Τούρκους καὶ
κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον.

Ἐταξίδευσεν ὕστερον εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν εὐ-
ρωπαϊκὴν τέχνην. Ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Πρωσσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν
Ὀλλανδίαν, ὅπου εἰργάσθη ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέ-

Ὁ Μέγας Πέτρος.

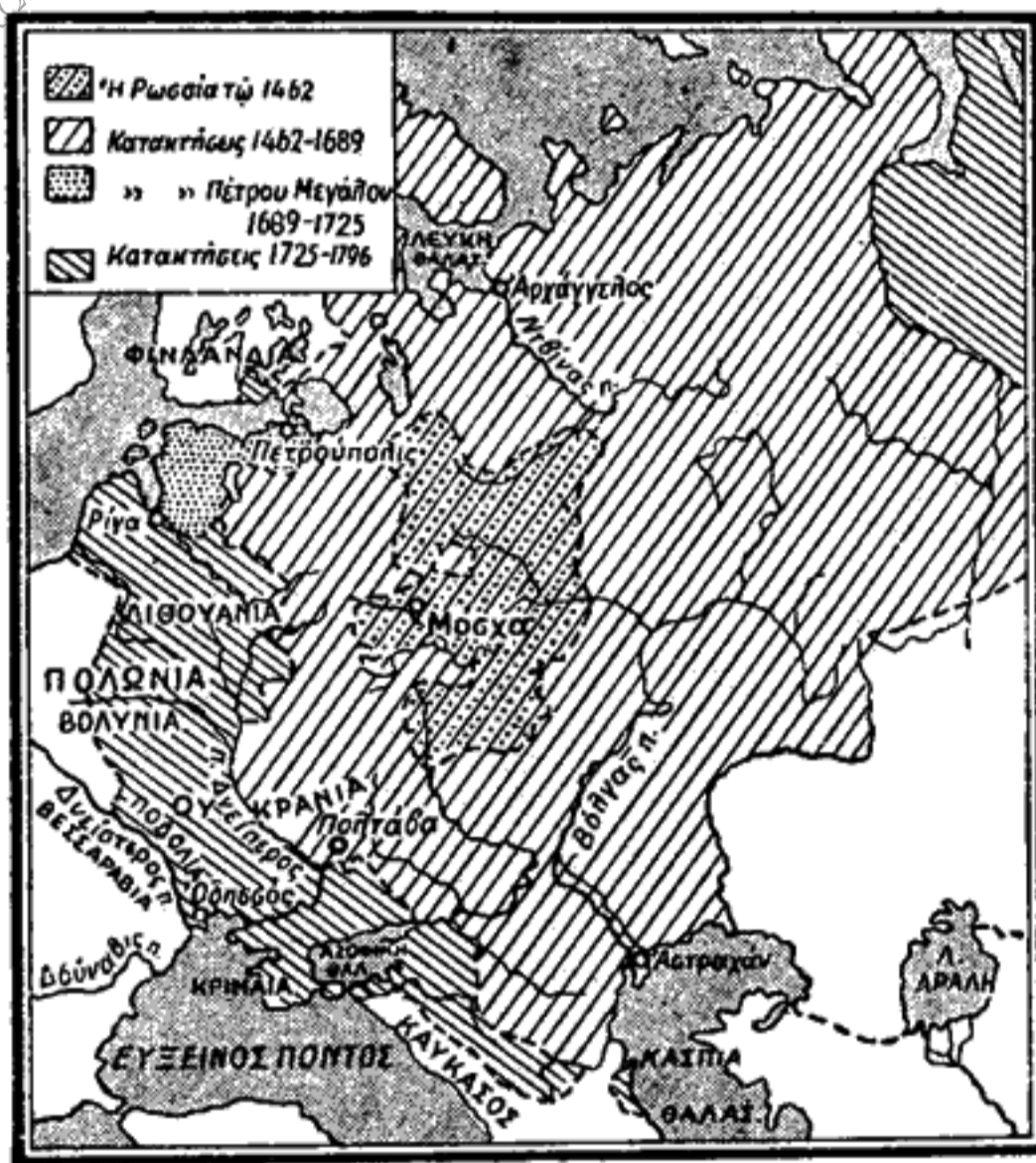
τ ρ ο ς ὁ ξ υ λ ο υ ρ γ ὂ ς εἰς τὰ
ναυπηγεῖα. Ἀπ' ἐκεῖ μετέβη εἰς
τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου διέμεινε μα-
κρότερον, διότι ὁ τρόπος τῆς
ἐργασίας τῶν Ἀγγλῶν ἤρρεσεν
εἰς αὐτὸν περισσότερον.

Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του οἱ
Στρελίτσοι, τάγμα ἐπιλέκτων,
εἶδος Γενιτσάρων τῆς Ρωσίας,
ὑποκινούμενοι ἀπὸ τοὺς παλαιο-
ρώσους καὶ ἀπὸ τὴν ἀδελφὴν
του Σοφίαν ἐπανεστάτησαν,
διότι ἐφθόνουν τοὺς ξένους ἀ-
ξιωματικούς καὶ δὲν ἠνείχοντο
τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Πέτρου.
Ἡ στάσις κατεστάλη καί, ὅταν
ἐπέστρεψεν ὁ Πέτρος, προέβη

εἰς ὀμαδικὰς θανατώσεις, ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως τοὺς στασιαστὰς καὶ
διέλυσε τὸ τάγμα τῶν Στρελίτσων. Ὄταν οἱ πρόκριτοι ἤλθον νὰ
τὸν προσκυνήσουν, ἀπηγόρευσε τὴν γονυκλισίαν καὶ μὲ μίαν ψα-
λίδα ἔκοψε τὴν γενειάδα των. Τὸ ἔσπερας εἰς τὸ συμπόσιον ἔκοψε
τὰς ἄκρας τῶν χειρῶν καὶ ἐπέβαλε νὰ φέρουν εὐρωπαϊκὰ ἐνδύματα
καὶ ἀμέσως κατόπιν δι' οὐκαζίου (διατάγματος) ὥρισε λεπτομερῶς τὴν
ἐνδυμασίαν.

Ὁ ρωσικὸς λαὸς ἐσκανδαλίζετο ἀπὸ τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ βα-
σιλέως καὶ οἱ καλόγηροι διέδιδον τρομερὰ περὶ αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Πέτρος
συνέτριψε τὴν ἀντίδρασιν ἐξαναγκάσας εἰς ὑπακοὴν τὸν κληρὸν.

Τὴν διέξοδον εἰς τὴν Βαλτικὴν ἐξεβίασε μετὰ δεινὸν ἀγῶνα πρὸς τὸν πολεμικώτατον βασιλέα τῆς Σουηδίας Κάρολον ΙΒ'. Ἡ ἐπιχείρησις ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν πορείαν πρὸς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων. Εἰς τὸν λεγόμενον Δεύτερον Βόρειον πόλεμον (1700 - 1720) ὁ κακῶς ὀργανωμένος καὶ κακῶς ἐφωδιασμένος στρατός του εἶχεν ἀποτυχίας. Ὁ Πέτρος ὁμως δὲν ἀπεθαρρύνθη. «Οἱ Σουηδοί, εἶπε, μὲ τὰς νίκας τῶν θᾶ μᾶς διδάξουν νὰ τοὺς νικήσωμεν». Καὶ ἡ νίκη τῆς Πολτάβας (1709) ἐσήμαινε τὴν κραταίωσιν τῆς αὐτοκρατορίας του καὶ τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ του ἔργου.

*Ανάπτυξις τῆς Ρωσίας.

Ἡ Σουηδία ἔχασε τὰς κατακτήσεις της εἰς τὴν νότιον παραλίαν τῆς Βαλτικῆς, τὴν κυριαρχίαν της εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔπαυσε νὰ εἶναι μεγάλη δύναμις. Ἡ Ρωσία κατέλαβε τὴν Ἰγγορίαν, Λιβονίαν καὶ τὴν Ἐσθονίαν, καὶ ἀπέκτησε διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν. ἤδη τὸ 1703 ὁ Πέτρος εἶχε θέσει τὰ θεμέλια νέας πόλεως εἰς τὸ βάθος τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου, ἡ ὁποία ἀνεπτύχθη ταχέως εἰς ἐπιθαλασσίαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά του.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Β' (1762-1796)

Ἐπὶ τῶν ἀμέσων διαδόχων τοῦ Πέτρου, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον οὐτὴν τὴν δύναμιν οὔτε τὴν πολυπραγμοσύνην του, ἐξηκολούθησεν ἡ πάλαι μεταξὺ νεωτεριστῶν καὶ παλαιορῶσων καὶ ἐπανελήφθησαν οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Τούρκων, ἕως ὅτου τὸ 1762 ἔλαβε τὴν βασιλείαν ἡ περίφημος Αἰκατερίνη Β'.

Αἰκατερίνη Β'.

Ἡ Αἰκατερίνη ἦτο γερμανίς, κόρη γερμανοῦ δουκὸς καὶ εἶχε συζευχθῆ τὸν διάδοχον τοῦ ρωσικοῦ θρόνου Πέτρον. Ἐδειξεν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ρωσικὸν λαόν, ἔμαθε τὴν γλῶσσάν του, προσῆλθεν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐνῶ ἦτο διαμαρτυρομένη, προσεποιήθη μεγάλην εὐσέβειαν καὶ ἔγινε δημοφιλής. Ὁ σύζυγός της ἦτο ἀνάξιος, ἐμέθυε, τὴν ἐκακομεταχειρίζετο καὶ ἐσκέπτετο νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτήν. Ἡ Αἰκατερίνη τὸν ἐπρόλαβεν. Ἐκέρδισε τὴν εὐνοίαν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἀνέτρεψε τὸν Πέτρον, τὸν ὅποιον οἱ φίλοι της ἐδολοφόνησαν εἰς τὴν φυλακὴν.

Ἡ Αἰκατερίνη ἦτο μέσου ἀναστήματος, εὐσαρκος, ὑγιής, βραδυκίνητος ὀλίγον, ἀλλὰ διαρκῶς εὐθυμος καὶ δραστηριωτάτη. Ἠγάπα τὰς διασκεδάσεις ὅσον καὶ τὴν ἐργασίαν. Κατὰ τὴν νεότητά της εἶχε λάβει καλὴν μόρφωσιν, ἔμαθε τὴν γαλλικὴν καὶ ἀνεγίνωσκε γάλλους συγγραφεῖς, τὸν Βολταῖρον καὶ τὸν Μοντεσκιέ. Ἦθελε πολὺ νὰ γίνεταί λόγος περὶ αὐτῆς καὶ διὰ τοῦτο περιεποιεῖτο καὶ ἐκολάκευε τοὺς γάλλους συγγραφεῖς, διότι ἤλπιδεν, ὅτι δι' αὐτῶν θὰ γίνῃ ὀνομαστή. Ἐπὶ 15 ἔτη εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Βολταῖρον, ἔπεισε τὸν Διδερῶ νὰ ἔλθῃ εἰς Πετρούπολιν καὶ ἔστειλεν εἰς τὸν Μπυφφὸν μετάλλια καὶ γουναρικά τῆς Σιβηρίας. Ἐγραψεν εἰς τὴν γαλλικὴν ὄχι μόνον ἐπιστολάς καὶ ἀπομνημονεύματα, ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ δράματα καὶ κωμωδίας. Ἡ αὐταρχικὴ καὶ φιλάρεσκος βασίλισσα κατώρθωσε νὰ κατακτήσῃ τοὺς παρισινοὺς καὶ ὅλους τοὺς προοδευτικοὺς τοῦ 18ου αἰῶνος, διότι ἤξευρε νὰ παίξῃ τὸ πρόσωπον τοῦ προοδευτικοῦ καὶ νεωτεριστοῦ ἡγεμόνος.

Ἡ Αἰκατερίνη ἠγάπα τὴν πρόοδον καὶ ἐπεχείρησε νὰ διαδώσῃ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν χώραν της, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῶν ὑπηκόων της. Δι' ὧν τῶν μέσων ἤθελε νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην τὴν ἐντύπωσιν προοδευτικῆς καὶ φιλανθρωποῦ ἡγεμόνος. Πράγματι, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὠνομάσθη Σεμίραμις τοῦ Βορῆ. Κατ' οὐσίαν ὅμως ἐκυβέρνησεν αὐταρχικῶς, ἦτο ἔλαφρὰ καὶ ματαιόδοξος, παράφορος εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν καὶ εἶχεν ἀνώμαλον ἰδιωτικὸν βίον.

Ἡ Αἰκατερίνη, σύγχρονος τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου καὶ τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ἔπαιξεν ἀξιόλογον πρόσωπον εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν καὶ συνειργάσθη μετὰ τῶν εἰρημένων δύο ἡγεμόνων διὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαβε σημαντικὸν μερίδιον. Ὀνομαστοὶ κυρίως καὶ ἐνδιαφέροντες δι' ἡμᾶς εἶναι οἱ πόλεμοί της πρὸς τὴν Τουρκίαν, αἱ συνεννοήσεις καὶ ἡ συνεργασία της μετὰ τοὺς Ἕλληνας, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθον σημαντικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων.

II. ΠΟΛΩΝΙΑ

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΣΠΑΣΙΣ

Ὅπως τὸ κράτος τῶν Μοσχοβιτῶν, οὕτω καὶ ἡ Πολωνία ἐθεωρεῖτο ἡμιασιατικὴ χώρα. Παρὰ τὰς ἐδαφικὰς ἀπωλείας ὅμως, τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸν 17^{ον} αἰῶνα, ἐξηκολούθει νὰ εἶναι τὸ μεγαλύτερον κράτος τῆς Εὐρώπης.

Ἡ Πολωνία ἦτο ἀχανὴς πεδιάς περιλαμβάνουσα διαφόρους περιφερείας, τῶν ὁποίων ἦτο δυσχερὴς ἡ ἐπικοινωνία. Ἀπετελέσθη ἀπὸ δύο κράτη ἠνωμένα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως, τὸ Βασίλειον τῆς Πολωνίας καὶ τὸ Μέγα Δουκάτον τῆς Λιθουανίας, τὰ ὁποία ὅμως διετήρησαν τὴν ἰδιαιτέραν διοίκησιν. Πολωνοὶ καὶ Λιθουανοὶ ἦσαν Σλάβοι καὶ καθολικοὶ τὸ θρήσκευμα. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ λουθηρανοὶ Γερμανοὶ καὶ ὀρθόδοξοι Ρῶσοι. Ἀπὸ τοῦ 16^{ου} αἰῶνος ὁ ἰσχυρὸς καθολικὸς κληρὸς, παρακινούμενος ἀπὸ τοὺς Ἰησοῦίτας, κατεδίωξε τοὺς ὁπαδοὺς τῶν ἄλλων δογμάτων. Γεωγραφικὴ, πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ διάσπασις ἀπετέλουν ἀδυναμίαν διὰ τὴν χώραν.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Ἡ Πολωνία εἶχε μεγάλην ἀφθονίαν εὐγενῶν. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶχον μόλις τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἐκαλλιέργουν, ὅπως οἱ χωρικοί, μόνοι τοὺς ἀγρούς των καὶ ἐκοιμῶντο εἰς ἀχυροσκεπεῖς καλύβας, ἀλλ' ἔφερον τὸ πράσινον ἔνδυμα τῶν εὐγενῶν, ὑψηλὰ ὑποδήματα καὶ τὸ ξίφος, καὶ τοὺς υἱούς των ἐδίδασκον ἵππασίαν καὶ ἔστελλον εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἰησουϊτῶν, ὅπου ἐδιδάσκοντο τὴν λατινικὴν.

Ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς διακόσιας ἢ τριακόσιας οἰκογένειαι μεγαλοκτηματιῶν ἀποτελοῦσαι τὴν ἀνωτάτην ἀριστοκρατίαν. Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, **μ α γ ν ᾶ τ ο ι** καλούμενοι, διηύθυνον τὴν **Δ ί α ι τ α ν** (Βουλὴν), περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀπόρων εὐγενῶν, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν φρουρὰν των. Ἀστικὴ τάξις δὲν ὑπῆρχε, διότι δὲν ὑπῆρχον οὔτε βιομηχανία οὔτε πόλεις, καθόσον πλην τῆς πρωτεύουσας **Β α ρ σ ο β ί α ς** δὲν ὑπῆρχε πόλις ἀριθμοῦσα πλεόν τῶν 20 χιλ. κατοίκων. Αἱ τετρακόσκιαι **β α σ ι λ ι κ α ι** λεγόμεναι **π ό λ ε ι ς** ἦσαν μικραὶ κῶμαι ἔχουσαι ὀλιγωτέρους τῶν **χιλίων** κατοίκων.

Οἱ χωρικοὶ ἦσαν ὅπως οἱ δουλοπάροικοι τῶν μέσων χρόνων προσκεκολλημένοι εἰς τὸ κτῆμα τοῦ κυρίου, ὑποχρεωμένοι εἰς τὴν ἀγγραρεΐαν — ἐνίοτε ἑξαήμερον τὴν ἑβδομάδα — καὶ παραδεδομένοι εἰς τὴν διάκρισιν αὐτῶν. Ἡ ζωὴ των ἦτο θλιβερά. Ἐξων ἡμίγυμνοι, ἐτρέφοντο τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους μὲ ἄρτον σικάλινον καὶ χόρτα συναγελαζόμενοι μὲ τὰ ζῶα εἰς ἰσογείους καὶ χαμηλὰς καλύβας.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΟΣ

Τὸ κράτος των οἱ Πολωνοὶ ὠνόμαζον **Δ η μ ο κ ρ α τ ί α ν**. Εἰς αὐτὸ ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἶχον εὐγενεῖς. Αὐτοὶ κυρίως ἀπετέλουν τὸ ἔθνος καὶ ἐκυριάρχουν εἰς τὴν **Δ ί α ι τ α ν**. Ἡ **Δ ί α ι τ α** ἦτο τὸ κυρίαρχον σῶμα. Αὕτῃ ἐξέλεγε τὸν βασιλέα καὶ ὑπεχρέωνεν αὐτὸν νὰ μὴ μεταβάλλῃ τίποτε ἀπὸ τὸ πολίτευμα. Ἐπίσης καὶ οἱ ὑπουργοὶ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς **Δ ι α ί τ η ς** καὶ ἦσαν ὑπόλογοι αὐτῆς. Ἡ **Δ ί α ι τ α** συνήρχετο κατὰ διειτίαν, ἀλλὰ κατὰ παλαιὰν συνήθειαν αἱ ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο διὰ τῆς συναινέσεως πάντων. Ἦρκει δηλαδὴ εἰς καὶ μόνον νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐναντίον ἀποφάσεώς τινος καὶ αὕτῃ ἐθεωρεῖτο ἄκυρος, διότι δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐπιβάλλῃ τις εἰς τὸν εὐγενῆ ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐνέκρινε. Τοῦτο ἦτο τὸ λεγόμενον **liberum veto**, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς πρόχειρον μέσον κωλυσιεργίας καὶ παρέλυε τὴν διοί-

κησιν τῆς χώρας, διότι ἡ Δίαίτα σπανίως κατώρθωνε νὰ λάβῃ ἀποφάσεις. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1652 - 1702, ἀπὸ 55 συνόδους τῆς εἶχον ματαιωθῆ αἱ 48. Οἱ ἐκλογεῖς προσήρχοντο ἔφιπποι καὶ ὠπλισμένοι καὶ συνήθως διηροῦντο εἰς δύο μερίδας, αἱ ὁποῖαι ὄχι σπανίως ἐφιλονίκουν καὶ ἔφθανον εἰς σύγκρουσιν μὲ τὰ ξίφη.

Ἡ Πολωνία δὲν εἶχε μόνιμον στρατόν, διότι τὴν μαχητικὴν δύναμιν τῶν Πολωνῶν ἀπετέλουν οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν συνήθως ἀρκετὰ γενναῖοι. Ἄλλ' ἐστρατεύοντο, ὅταν ἤθελον ἢ ὅταν ἦτο μεγάλη ἀνάγκη, καὶ συναθροιζόμενοι ἀπετέλουν συγκεχυμένην μᾶζαν, ἡ ὁποία δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ πολεμήσῃ μὲ τακτικὸν στρατόν.

Ἡ ΤΥΧΗ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Οἱ Πολωνοὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Εὐρώπης. Παρουσίαζον μάλιστα τὸν κλασσικὸν τύπον τοῦ ὀπισθοδρομικοῦ λαοῦ. Διοίξεις, στρατός, βιομηχανία, οἰκογενειακὴ ζωὴ καὶ μόρφωσις ἦσαν εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Εἶχον μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἐπίστευον, ὅτι τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά των ἦσαν τὰ καλύτερα καὶ δὲν ἤθελον τίποτε νὰ ἀλλάξουν. Ἡ ἀδυναμία νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὰς νέας συνθήκας τῆς ζωῆς ἔφερε τὴν χώραν εἰς καταστροφὴν. Οἱ Πολωνοὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ διεμελίσθησαν ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν γειτόνων των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄

ΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΤΟΝ ΙΗ΄ ΑΙΩΝΑ

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΤΟΥ ΙΗ΄ ΑΙΩΝΟΣ

Ὁ 18ος αἰὼν εἶναι ὑπερφορτωμένος ἀπὸ πολέμους. Ἐκτὸς τοῦ δεκατριετοῦς πολέμου διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Ἰσπανίας, ὁ ὁποῖος συμπίπτει μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος (1701-1714), καὶ τῶν πολέμων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, οἱ ὁποῖοι τὸν κλείουν (1792-1802), ἔχομεν σειρὰν πολέμων, τῶν ὁποίων τινὲς λαμβάνουν διαστάσεις πανευρωπαϊκοῦ ἢ καὶ παγκοσμίου πολέμου.

Οἱ πόλεμοι τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι πολυπλοκώτεροι ἀπὸ τοὺς τοῦ 17ου. Ἐκεῖνοι παρουσιάζουν τὸ τυπικὸν γνώρισμα, ὅτι προήρχοντο ἀπὸ τὴν ἀπαίτησιν ἰσχυροῦ ἡγεμόνος, τῶν Ἀψβούργων κατ' ἀρχάς, τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' βραδύτερον, νὰ κυριαρχήσουν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης.

Τὸν 18ον αἰῶνα δὲν ὑπάρχει ἡγεμονεύουσα δύναμις. Ἀντιθέτως εἰς τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς παλαιότερας ἐποχῆς, Ἀὐστρίαν, Γαλλίαν, Ἰσπανίαν, Ἀγγλίαν, Ὀλλανδίαν, προσετέθησαν δύο νέοι, Πρωσσία καὶ Ρωσία, καὶ παρὰ τοὺς παλαιότερους ἀνταγωνισμοὺς, Ἀὐστρίας-Γαλλίας, Ἰσπανίας-Γαλλίας, Ἀγγλίας-Γαλλίας ἀνεπτύχθησαν νέοι, Ἀὐστρίας-Πρωσσίας, Ρωσίας-Τουρκίας.

Σχεδὸν ἰσόπαλοι αἱ δυνάμεις μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας διὰ τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης (1713), ζητοῦν συμμάχους καὶ σχηματίζουν συνασπισμοὺς. Ἐκ τούτου δημιουργεῖται ζωηρὰ διπλωματικὴ κίνησις, αἱ δὲ φανεραὶ ἢ μυστικαὶ συνεννοήσεις καὶ αἱ συμμαχίαι διαρκῶς ἐναλλάσσονται. Τὰ προβλήματα τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης περιπλέκονται μὲ τὰ συμφέροντα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὰς ἀποικίας.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς οἱ πόλεμοι τὸν 18ον αἰῶνα ἔγιναν συχνότεροι, ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐμπολέμων καὶ τὰ πεδία τῶν μαχῶν ἐπεξετάθησαν.

Ο ΒΟΡΕΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1700 - 1720)

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος ἐνῶ ἡ δυτικὴ Εὐρώπη ἐσπαράσσετο ἀπὸ τὸν πόλεμον διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Ἰσπανίας, ἡ ἀνατολικὴ ἔταράχθη ἀπὸ πόλεμον μακροτέρας διαρκείας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφορμὴν ἔδωκεν ὁ συνασπισμὸς τῶν γειτόνων τῆς κατὰ τῆς Σουηδίας.

Ἰσχυρὰ διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Βάζα βασιλέων τῆς, ἡ Σουηδία ἔπαιξε πρόσωπον μεγάλης δυνάμεως τὸν 17ον αἰῶνα καὶ αἱ ἐπιτυχίαι τῆς κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Βεστφαλίας ἐξησφάλισαν εἰς αὐτὴν τὴν κατοχὴν τῆς νοτίου παραλίας τῆς Βαλτικῆς.

Ὅταν ὅμως τὸ 1697 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς Κάρολος ΙΑ', ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὰ σουηδικὰ ὄπλα εἶχον ἐπιτυχίας, Δανία, Πολωνία, Ρωσία ἐπέβησαν κατὰ τοῦ δεκαπενταετοῦς διαδόχου του, Καρόλου τοῦ ΙΒ', ὁ ὁποῖος ὅμως ἀνεδείχθη ἐξαιρετικὸν πρόσωπον καὶ ἐπλήρωσε μὲ τὴν δρασίν καὶ τὰς περιπετείας του τὴν ἐποχὴν του.

Ὁ Κάρολος ΙΒ' (1697 - 1718) ἐπωφελήθη τὴν εὐκαιρίαν, διὰ νὰ δώσῃ ἐλευθέραν διέξοδον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν του ὁρμὴν πρὸς δρασίν. Ἡ ἀνάγνωσις μυθιστορικῆς διηγήσεως διὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, ποιημάτων διὰ τὰ μυθικὰ ἀνδραγαθήματα τῶν σκανδιναβῶν πολεμιστῶν καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ μεγαλείου τῆς Σουηδίας εἶχον καταστήσει αὐτὸν τολμηρὸν καὶ ἱπποτικὸν μέχρι τοῦ σημείου νὰ γίνῃ ἐπικίνδυνος διὰ τὸν τόπον του.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἐξέπληξε τοὺς ἀντιπάλους του μὲ τὴν ταχύτητα καὶ τὴν τόλμην του. Ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ζεελάνδην, ἠπείλησε τὴν Κοπεγχάγην καὶ ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα τῆς Δανίας νὰ εἰρηνεύσῃ. Κατόπιν ἐστράφη κατὰ τῆς Πολωνίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ρωσίας Μεγάλου Πέτρου, ὁ ὁποῖος μὲ 40.000 κακῶς ὠργανωμένου καὶ κακῶς ὠπλισμένου στρατοῦ ἐπολιόρκει τὴν Νάοβαν, πρωτεύουσάν τῆς Ἰγγρίας ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς. Προσέβαλε μὲ 8000 ἐν μέσῳ χιονοθύελλης καὶ διέλυσεν αὐτόν. Οἱ αἰχμάλωτοι ἦσαν περισσότεροι ἀπὸ τοὺς νικητάς.

Ὁ Κάρολος ἐκυριάρχησεν εἰς τὴν Βορειοανατολικὴν Εὐρώπην, ὑμνήθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ὡς ὁ «ἥρωσ τοῦ βορρᾶ», ἡ δὲ Γαλλία καὶ Ἀγγλία, περιπεπλεγμένα εἰς τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τῆς Ἰσπανίας, ἐπεδίωξαν τὴν συμμαχίαν του.

‘Ο Πέτρος ὅμως δι’ ἐπιμόνου προσπαθείας ἀναδιοργάνωσε τὰς δυνάμεις του καὶ ἡ ὀνομαστή μάχη τῆς Πολτάβας ἔδωσε τὴν κρίσιν εἰς τὸν ἀγῶνα. ‘Ο Κάρολος ἠττήθη κατὰ κράτος, ὁ στρατός του διελύθη καὶ ὁ ἴδιος μὲ ὀλίγους ἵππεις κατέφυγεν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος (1705).

‘Ο Κάρολος ἔμεινε πέντε ἔτη εἰς ἓν χωρίον τῆς Βουλγαρίας, τὸ ὁποῖον παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν ὁ σουλτάνος. Κατώρθωσε νὰ κινήσῃ αὐτὸν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας, ὁ ὁποῖος ὅμως, παρὰ τὴν ἥτταν τοῦ Πέτρου, ἔμεινε χωρὶς ἀποτέλεσμα. Τέλος ὅμως μὲ τὴν ἐπιμονὴν καὶ τοὺς ἐξωφρενισμοὺς ἔγινε τόσο ἐνοχλητικὸς, ὥστε ὁ σουλτάνος διέταξε νὰ τὸν ἐξώσουν διὰ τῆς βίας. ‘Ο Κάρολος ἀντέταξεν ἔνοπλον ἀντίστασιν μὲ τοὺς ὀλίγους φίλους καὶ σωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος ἐπέστρεψε μετὰ δεκαῆς ἡμερῶν ἵππασίαν εἰς τὸ βασίλειόν του, ὅπου ἐφρονεύθη κατὰ τὴν πολιορκίαν νορβηγικῆς πόλεως (1718).

Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Νύσταδ (Nystadt, 1721), Σουηδία 1721 δία ἔχασε τὴν νοτιὰν παραλίαν τῆς Βαλτικῆς καὶ μετ’ αὐτῆς τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν καὶ ἔπαυσε νὰ εἶναι μεγάλη δύναμις. ‘Ο Πέτρος κατέλαβε τὴν Ἰγγορίαν, Λιβονίαν καὶ Ἐσθονίαν.

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΔΙΑ ΤΑΣ ΔΙΑΔΟΧΑΣ

Ἐπὶ πενήκοντα ἔτη ἡ Εὐρώπη ἔταράχθη ἀπὸ πολέμους διὰ κληρονομικὰ ζητήματα τῶν βασιλέων κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος. Τὰ πρῶτα 13 ἔτη διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Ἰσπανίας.

Μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Οὐτρέχτης (1713, σελ. 123) οἱ θρόνοι τῆς Ἰσπανίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας ἦσαν ὑπὸ διαφιλονίκησιν, ὁ πρῶτος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου ΣΤ’, ὁ δεύτερος ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε’ καὶ ὁ τρίτος ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Γ’. ‘Ο Φίλιππος Ε’ εἶχεν ἐπίσης κληρονομικὰς ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν αὐστριακῶν κτήσεων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐγίναν πολλαὶ προστριβαί. ‘Ο ὀνομαστὸς ὑπουργὸς τῆς Ἰσπανίας καρδινάλιος Ἀλμπερόνι (Alberoni), ἀναδιοργανώσας τὰς δυνάμεις τοῦ βασιλείου, προέβη εἰς ἔνοπλον κατάληψιν τῆς Σαρδηνίας καὶ Σικελίας. Ἀλλ’ ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐβομβάρδισεν ἰσπανικοὺς λιμένας καὶ ναυπηγεῖα καὶ κατέστρεψε τὸν ἰσπανικὸν στόλον πρὸ τῆς Σικελίας (1717). Ἀλλ’ ὁ γενικώτερος πόλεμος ἀπεσοβήθη χάρις εἰς τὴν κατευναστικὴν πολιτικὴν τοῦ Φλερὸ καὶ τοῦ Βάλπουλ.

Μεγαλύτερας διαστάσεις ἔλαβεν ὁ πόλεμος διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Πολωνίας (1733-1735) καὶ ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς γαλλοαυστριακὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος διεξήχθη κυρίως εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατέληξεν εἰς ἐπικράτησιν τῆς Γαλλίας. Ἡ κρίσις τοῦ πολωνικοῦ ζητήματος εἶχε δύο ἀπρόοπτα ἀποτελέσματα, τὴν ἐγκατάστασιν τρίτου βασιλεύοντος βουρβονικοῦ οἴκου παρὰ τὸν γαλλικὸν καὶ τὸν ἰσπανικόν, διότι ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου Β' Δὸν Κάρολος ἔγινε βασιλεὺς τῶν Δύο Σικελιῶν, καὶ τὴν τελειωτικὴν προσάρτησιν τῆς Λωρραίνης εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ἡ συνθήκη τῆς Βιέννης, ἡ ὁποία ἐξεκαθάρισε τὴν κατάστασιν, ἔδωσε τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας εἶναι κύριος καὶ δισυνητὴς τῆς Εὐρώπης (1738).

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΔΟΧΗΝ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ (1740 - 1748)

Μετὰ δύο ἔτη ἐπανελήφθη ὁ πόλεμος, διὰ νὰ λάβῃ αὐτὴν τὴν φορὰν διαστάσεις πανευρωπαϊκοῦ πολέμου. Ὄταν δηλαδὴ τὸ 1740 ἀπέθανε τέλος ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ΣΤ', κανεὶς ἀπὸ τοὺς ὑπογράφαντας τὴν Pragmatica ἠγεμόνας δὲν ἐσεβάσθη τὴν ὑπογραφὴν του. Ἐπὶ τῶν κτήσεων τῆς θεωρουμένης ἀπείρου καὶ γυμνῆς τῶν μέσων τῆς ἀμύνης εἰκοσιεξαετοῦς διαδόχου Μαρίας Θηρεσίας ἠγέρθησαν πολλοὶ ἀπαιτηταί. Ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος, ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας, υἱὸς τῆς πρεσβυτέρας κόρης τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ Α', ἤθελε τὴν Βοημίαν καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα. Τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐπιχειρήσεων ἔλαβεν ὁ Φρειδερίκος Β' τῆς Πρωσσίας καὶ χωρὶς νὰ κηρύξῃ πόλεμον εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σιλεσίαν καὶ ἐξησφάλισε τὴν κατοχὴν τῆς δι' ὀνομαστῆς νίκης (1741).

Ἡ αἰφνιδιαστικὴ πρᾶξις ἀπεκάλυψε τὴν δύναμιν τῆς Πρωσσίας καὶ ἔδωκε τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ Αὐστρία διαλύεται. Ἡ Γαλλία παρὰ τὰς ἀντιρροήσεις τοῦ Φλερὺ συνεννοήθη μὲ τὸν Φρειδερίκον καὶ ἐσχηματίσθη συνασπισμὸς κατὰ τῆς Αὐστρίας, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσῆλθεν ἡ Ἰσπανία, Βαυαρία, Σαξονία καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας. 40.000 γάλλοι ἠνώθησαν μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Καρόλου Ἀλβέρτου καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἀλλ' ἀντὶ νὰ διευθυνθοῦν κατὰ τῆς Βιέννης, ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Βοημίαν τῇ ἐπιμονῇ τοῦ ἐκλέκτορος. Διὰ τολμηρᾶς ἐπιχειρήσεως οἱ Γάλλοι ἔγιναν κύριοι τῆς Πράγας καὶ ἔστεψαν τὸν Κάρολον Ἀλβέρτον βασιλέα τῆς Βοημίας. Μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας

οί γερμανοὶ ἡγεμόνες ἐξέλεξαν τὸν ἴδιον αὐτοκράτορα εἰς τὴν Φραγκ-φούρτην ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάρολος Ζ' (23 Ἰανουαρίου 1742).

Εἰς τὴν ἀπελπιστικὴν κατάστασιν ἡ Μαρία ἔδειξε μεγάλην δραστηριότητα. Μὲ σοβαρὰς παραχωρήσεις ἐκέρδισε τοὺς εὐγενεῖς τῆς Οὐγγαρίας, μὲ τὴν παραχώρησιν τῆς Σιλεσίας ἀπέσπασε τὸν Φρειδε-ρῖκον ἀπὸ τὴν συμμαχίαν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐξηγόρασε τὸν βασιλέα τῆς Σαρδηνίας. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἔπεσεν ὁ Βάλπουλ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἦλθον οἱ φιλοπόλεμοι Οὐίξ, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριξαν τὸν Φρειδερῖκον πρῶτον μὲ χρήματα καὶ βραδύτερον ὠργάνωσαν στρατὸν εἰς τὸ Ἀννό-βερον, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἐτέθη ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β'.

Εἰς τὴν Πράγαν 25.000 γάλλοι περιεκυκλώθησαν ἀπὸ 50.000 αὐστριακούς καὶ μόλις κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν μίαν σκοτεινὴν νύκτα καὶ διὰ περιπετειώδους πορείας, ἡ ὁποία ἔγινεν ὀνομαστή, ἔφθασαν εἰς τὸν Ρῆνον. Οἱ Αὐστριακοὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Βαυαρίαν καὶ κατέλαβον τὸ Μόναχον. Ἐκπτωτος ὁ Κάρολος-Ἀλβέρτος ὠνομάσθη Ἰωάννης Ἀκτῆμων. Ἡ πρωτοπορία τῶν Αὐστριακῶν ἔφθασεν εἰς τὸν Ρῆνον καὶ ἡ Μαρία Θηρεσία ἐξῆπτε τὸ μῖσος τῶν Γερμανῶν κατὰ τῶν Γάλλων καὶ ἐζήτει τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην.

Ὁ Φρειδερῖκος ἀνησυχήσας ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τῆς ἔλαβε πάλιν τὰ ὄπλα. Ἀλλ' ἀφοῦ μετὰ ὀνομαστὰς νίκας ἐξησφαλίσθη ὁ ἴδιος, ἐγκατέλειπε πάλιν τοὺς συμμαχοὺς του. Ἡ Γαλλία, ἡ ὁποία δὲν εἶχε ζωτικὸν συμφέρον εἰς τὸν πόλεμον, ἔμεινεν ἀπομεμονωμένη. Ἐξῆλθεν ὅμως ἀπὸ τὴν δυσχερῆ θέσιν μὲ ρωμαλέαν ἐπίθεσιν εἰς τὰς Κάτω Χώ-ρας. Ὁ στρατηγὸς Μωρίς ντὲ Σάξ (Maurice de Saxe) ἐκέρδισε τὰς ὀνομαστὰς νίκας του, αἱ ὁποῖαι ἦσαν αἱ τελευταῖαι τῆς μοναρχικῆς Γαλλίας. Τὸ Βέλγιον κατεκτήθη, ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς παρὰ τὴν ἐξαιρε-κὴν ἀντοχὴν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν, ἤρχισε νὰ κάμπτεται καὶ ἡ Ὀλλαν-δία ἠπειλήθη ὅπως ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ'.

Ἡ εἰρήνη τῆς Αἶξ-λά-Σαπέλ (Aix-la Chapelle, 20 Ὀκτω-βρίου 1748) ἦτο δυσμενὴς διὰ τὴν Γαλλίαν. Ανεγνώρισε κατ' οὐσίαν τὴν Pragmatica, ἡ Μαρία διετήρησε τὸ στέμμα, ἡ αὐστριακὴ **1748** μοναρχία ἐστερεώθη. Ἡ Γαλλία παρητήθη ἀπὸ τὰς κατακτήσεις τῆς. Εἰς τὰς ἀποικίας ἐπανῆλθε τὸ status quo. Ὁ Φρειδερῖκος ἐκρά-τησε τὴν Σιλεσίαν.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο μεγάλη ἡ ἀγανάκτησις, διότι ἐπολέμησαν

διὰ τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας. Ἡ βασιλεία ἐζημιώθη ἐξαιρετικῶς ἀπὸ τὴν διεξαγωγὴν καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου.

Ο ΕΠΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1756-1763)

Εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχον τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ εἰρήνη ἦτο προσωρινή, καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ὀκτὼ ἔτη οἱ διπλωμάται παρεσκεύασαν τὴν ὀνομασθεῖσαν ἀντιστροφὴν τῶν συμμαχιῶν. Ἡ Γαλλία ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παλαιὰν παράδοσιν συνεμάχησε μὲ τὴν Αὐστρίαν, διότι ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὰ ζητήματα τῶν ἀποικιῶν εἶχεν ὄξυνθῆ πολὺ. Μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας ἀνεπτύχθη ἡ ἀντιζηλία διὰ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ αἰῶνα καὶ ἐχώρισε τοὺς Γερμανοὺς εἰς δύο πολιτικά καὶ ἰδεολογικά στρατόπεδα.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις καὶ αἱ ἐπιτυχίαι εἶχον ἀνησυχήσει τοὺς γείτονάς του, εὐρέθη πρὸ τοῦ συνασπισμοῦ Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Ρωσίας, τὸν ὁποῖον ἐνίσχυσαν βραδύτερον ἡ Σουηδία, μικρὰ γερμανικὰ κράτη καὶ ἡ Ἰσπανία. Ὑπεστηρίχθη ὁμως ζωηρῶς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ πρῶτος Πίτ, ὑπουργὸς κατὰ τὸν πόλεμον, διέθεσε τοὺς πόρους καὶ τὴν δραστηριότητα τῆς χώρας του ἐναντίον τῆς Γαλλίας, ἐνῶ εἰς τὴν Γαλλίαν τοὺς στρατηγοὺς διώριζεν ἡ Πομπαδούρ.

Ὁ Φρειδερίκος περιῆλθεν εἰς δυσχερῆ, ἐνίστε εἰς ἀπελπιστικὴν θέσιν, ἀλλ' ἐσώθη, διότι διέθετεν ἐξαίρετον στρατόν, 150.000 στρατιώτας, μορφωμένους ἀξιωματικούς, διεξῆγε τὴν ἐπίθεσιν ταχέως καὶ λελογισμένως καὶ ὁ ἴδιος ἦτο ἄριστος στρατηγός, κυρίως ὁμως διότι εἶχε σύμμαχον τὴν Ἀγγλίαν.

Οἱ καλύτεροι στρατηγοὶ τῆς Γαλλίας ἦσαν ἐναντίον τῆς συμμαχίας μὲ τὴν Αὐστρίαν, οἱ ἄλλοι, ἀνίκανοι, προαχθέντες διὰ τῶν εὐνοουμένων, ᾤδηγησαν τὸν γαλλικὸν στρατὸν εἰς ὀδυνηρὰς ἀποτυχίας. Ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἦτο βραδυκίνητος. Μεγάλας ἰκανότητος ἔδειξεν ὁ ρωσικὸς στρατός, ἀποτελούμενος ἀπὸ ὑγιεῖς καὶ ἀφωσιωμένους εἰς τὸν αὐτοκράτορα στρατιώτας. Κατέφερε φοβερὰ κτυπήματα εἰς τοὺς Πρώσσους καὶ τὸ ἵππικὸν τῶν Κοζάκων προήλασε λεηλατοῦν τὴν χώραν σχεδὸν μέχρι τῶν προθύρων τοῦ Βερολίνου. Ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ του δὲν εἶχον πρωτοβουλίαν καὶ ἀνέμενον ὀδηγίας ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν. Ἡ συνεννόησις καὶ ἡ συνοχὴ μεταξὺ τῶν συμμάχων ἔλειπε. Τὰ τρία